

Comparatism și *World Literature*

Gheorghe Iorga, *Sfidarea secundarului*, București, Tracus Arte, 2023

Comparatismul suferă de sindromul „sfârșitului continuu”, cum spunea Caraion despre Bacovia. La mijlocul secolului XX, René Wellek anunța „criza” literaturii comparate, iar câteva decenii mai târziu, Gaiatry Chakravorty Spivak constată chiar „moartea disciplinei”, într-o carte cu acest titlu. În realitate, „criza” prin care trece literatura comparată este o criză de creștere – de adaptare la un nou context social, cultural, mediatic, tehnologic, ideologic, educațional. Noile abordări comparatiste sunt îndatorate științelor sociale și științelor naturii, statisticii (analizei cantitative), studiilor (post)coloniale, studiilor inter și transmediale, studiilor de gen etc. De altfel, literatura însăși (obiectul abordării comparatiste) traversează o perioadă de schimbări datorate aceluiași context, mai ales concurenței dintre textul tipărit și noile medii (BD, jocuri video, film etc.).

În hățișul metodelor și al încercărilor de a revizui chiar definiția literaturii, am apreciat echilibrul analizelor și comentariilor lui Gheorghe Iorga, care nu optează în exclusivitate pentru niciuna dintre ele. Dimpotrivă, Gheorghe Iorga cântărește justetea fiecăreia, avantajele și inconvenientele ei și o aplică prudent acolo unde este cazul, fără a deforma adevărul operei, numai pentru a-l așeza procustian în tiparul unei metode. Așa procedează, de pildă, Gheorghe Iorga într-un capitol dedicat metodei lansate de Franco Moretti, cunoscute sub numele de *distant reading*, literatura (văzută) „de departe”. După cum remarcă Moretti însuși, o astfel de metodă se servește de trei instrumente vizuale, preluate din trei discipline cu care „istoria literaturii nu a avut decât prea puțin ori nimic de-a face: graficele istoriei cantitative, hărțile geografiei, arborii teoriei evoluției”¹. Acestea sunt „rezultatul unui proces deliberat de reducere și abstractizare” în raport cu aspectul concret al textului. Moretti² însuși identifică avantajele și neajunsurile propriei metode. La rândul său, Gheorghe Iorga constată că prin recurs la imagine (grafice, hărți, arbori – reprezentări bazate pe analiza cantitativă), evoluția fenomenului literar poate fi mai ușor urmărită și înțeleasă. Inconvenientul însă, pe care Gheorghe Iorga îl semnalează în acord cu Moretti, este formalizarea excesivă. Aceasta face ca individualitățile (opera particulară) să se piardă în masa de elemente asemenea (modelul general, *pattern*).

Interesat de relevanța socialului în crearea și înțelegerea operei unui autor, Gheorghe Iorga revine, într-o secțiune a volumului, la diferența dintre metoda critică a lui Sainte-Beuve și opțiunea lui Proust care o contestă explicit pe prima. Mai exact, inovația lui Sainte-Beuve, în critica literară, este aceea de a trece „de la studiul operei pentru a înțelege artistul la studiul (vieții, n.n.) artistului pentru a-i înțelege opera”³. Tocmai această abordare o refuză Proust, preferând „să separe omul de operă”. Dintr-o perspectivă afină cu romanticii, Proust disociază tranșant, în *Contre Sainte-Beuve*, omul de toată ziua de poetul care îl locuiește: omul însuși „nu e decât un om și poate perfect ignora ce vrea poetul care trăiește în el”. De aceea, e „absurd să-l judeci (...)

¹ Franco Moretti, *Grafice, hărți, arbori. Literatura văzută de departe*, traducere de Cristian Cercel, Cluj, Tact, 2016, p. 4.

² *Ibidem*.

³ Gheorghe Iorga, *Sfidarea secundarului*, București, Tracus Arte, 2023, p. 22.

pe poet prin om ori prin vorbele prietenilor săi”⁴.

Pe urmele lui Pascale Casanova⁵ și, de asemenea, ale lui Gilles Deleuze și Felix Guattari⁶, Gheorghe Iorga se delimitează de interpretarea intimistă a operei lui Kafka, optând pentru înțelegerea acestuia ca „scriitor angajat”, „sensibil la o scriitură colectivă și politică”⁷, ținând astfel seama de felul în care opera i-a fost marcată de evreitatea sa (etnică, lingvistică, religioasă), de condiția sa de evreu ceh, vorbitor de germană la Praga.

Aș așeza acest volum al lui Gheorghe Iorga mai degrabă în zona *World Literature*, în accepția lui David Damrosch, în măsura în care el urmărește să aducă în atenție autori și opere din diferite zone ale lumii, nu numai pe cei deja intrați în „canonul occidental”. De pildă, autori din Orientul Mijlociu, precum Forugh Farrokhzad, poetă persană sau Severo Sarduy (scriitor, critic, artist vizual cubanez), așezați alături de nume mai familiare publicului occidental (Rousseau, Baudelaire, Nerval, Dostoievski, Tolstoi, Kafka).

Nicoleta Popa Blanariu⁸

⁴ Proust, *apud* Iorga, *op. cit.*, p. 24.

⁵ Pascale Casanova, *Republica Mondială a Literelor*, traducere de Cristina Bîzu, București, Art, 2016.

⁶ Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Kafka*. Pentru o literatură minoră. *Traducere și postfață de Bogdan Ghiu*, București, Art, 2007.

⁷ Iorga, *op. cit.*, p. 98.

⁸ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.